

Opłacalność chowu krów mamek i produkcji żywca wołowego

Aldona Skarżyńska

*Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej-PIB,
ul. Świętokrzyska 20, 00-950 Warszawa*

Wskali mikroekonomicznej ważnym celem gospodarowania rolnika jest osiągnięcie relatywnie wysokich dochodów. Na dochód z gospodarstwa składają się efekty prowadzonej produkcji roślinnej i zwierzęcej, np. uprawy pszenicy czy produkcji żywca wołowego. Aby dana produkcja była opłacalna, cena powinna w odpowiednim stopniu pokryć koszt wytworzenia produktu. Dlatego tak duże znaczenie ma rachunek kosztów; wynika to z potrzeby racjonalnego wykorzystania wszystkich posiadanych zasobów. Produkcja rolna powinna być prowadzona w sposób, który zapewni jak największą jej efektywność (Stępień, 2006). Pod tym pojęciem kryje się korzyść z maksymalizacji produkcji i sprzedaży, wynikająca z właściwej alokacji środków produkcji, zasobów pracy, kapitału oraz dóbr rynkowych, przy istniejących ograniczeniach podaży oraz popytu. W ujęciu mikroekonomicznym efektywność to stosunek uzyskanych efektów, będących celami działalności gospodarczej, do użytych środków (Ziółkowska, 2008).

W pracy poruszono problematykę sytuacji dochodowej chowu bydła mięsnego, tj. krów mamek oraz produkcji żywca wołowego, jako działalności powiązanej z jednoczesnym chowem krów mlecznych. Przedstawiono zmiany w poziomie kosztów, dochodach oraz efektywności wykorzystania poniesionych nakładów w wydzielonych grupach gospodarstw.

Dla rozwoju chowu bydła z przeznaczeniem na mięso ważnym impulsem było wejście Polski do Unii Europejskiej. Wskazuje na to odnotowany jedynie na tym rynku (spośród pozostałych rynków żywca) znaczący wzrost cen

skupu (Ceny w gospodarce..., 2007). W UE produkcja wołowiny przestała być opłacalna, dochód z tej działalności osiąga tylko niewielka grupa wysoko wyspecjalizowanych gospodarstw. Stało się tak za sprawą oderwania dopłat od produkcji. Możliwości eksportu polskiej wołowiny na rynki unijne są więc dobre. Mocną stroną jest nadal konkurencyjna cena, a oparcie produkcji na naturalnych paszach roślinnych zwiększa dodatkowo jej atrakcyjność. Mimo trudnej sytuacji dochodowej, szereg przesłanek wskazuje, że Polska ma szansę stać się liderem na europejskim rynku wołowiny.

Podstawowym celem przeprowadzonych badań była ocena efektów produkcyjnych i ekonomicznych badanych działalności, uzyskanych w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji wołowiny na tle gospodarstw produkujących na małą skalę i wykazanie korzyści wynikających ze zwiększenia wielkości produkcji. Niezależna segmentacja gospodarstw według kwartyli nadwyżki bezpośredniej bez dopłat, liczonej na jednostkę produkcji, pozwoliła określić czynniki, które w głównym stopniu różnicowały poziom dochodów z chowu krów mamek oraz z produkcji żywca wołowego.

Chów krów mamek w zależności od skali produkcji

W badaniach wykorzystano dane zebrane i przetworzone w ramach Systemu Zbierania Danych o Produktach Rolniczych AGROKOSZTY. Wyjściowa próba badawcza obejmowała 33 gospodarstwa, które w 2007 r. utrzymywały krowy mamki i zajmowały się chowem bydła o jednostronnej użyteczności

mięsnej. Drugą próbę stanowiło 46 gospodarstw, które w 2006 r. produkowały wołowinę. Były to jednak mleczne lub mleczno-mięsne rasy bydła, ponieważ działalność ta była powiązana z jednoczesnym chowem krów mlecznych. W badaniach zastosowano celowy dobór próby. Gospodarstwa przyjęte do badań zostały wybrane z próby reprezentatywnej, która znajdowała się w polu obserwacji Polskiego FADN. Położone były na terenie całego kraju i charakteryzował je różny rozmiar produkcji.

W badaniach działalności zastosowano dwa kryteria agregacji gospodarstw:

1) skala produkcji:

- dla krów mamek jako kryterium skali produkcji przyjęto liczbę krów w gospodarstwie; badania przeprowadzono w gospodarstwach, które utrzymywały w roku średnio 2–8 i 10–25 krów;
- dla żywca wołowego jako kryterium skali produkcji przyjęto poziom produkcji żywca netto, mierzony wielkością rocznego przyrostu wagowego uzyskanego w stadzie bydła przeznaczonego do opasu w wieku 1–2 lat oraz powyżej 2 lat; badania przeprowadzono w gospodarstwach, w których produkcja netto w ciągu roku wynosiła 4–12 dt, 15–25 dt i 30–100 dt;

2) kwartyle nadwyżki bezpośredniej bez dopłat w przeliczeniu na jednostkę produkcji, tj. 1 krowę mamkę i 100 kg brutto żywca wołowego; analizie poddano wyniki w dwóch grupach gospodarstw wydzielonych według kwartyli (Ziętara, 1995), tzn.:

- w gospodarstwach najlepszych – pierwszy górny kwartyl (tj. 25% górnych wyników badanej zbiorowości gospodarstw),
- w gospodarstwach najsłabszych – czwarty kwartyl (tj. 25% dolnych wyników badanej zbiorowości gospodarstw).

Gospodarstwa wybrane do badań nie stanowiły próby reprezentatywnej dla grup gospodarstw realizujących określoną produkcję, czyli np. produkujących żywiec wołowy. Wieloletnie badania wykazały jednak, że uzyskiwane wyniki wiernie odzwierciedlają tendencje zmian zachodzących na skutek zmieniających się warunków gospodarowania.

Wykonując obliczenia, dane do poziomu nadwyżki bezpośredniej przetwarzano zgodnie z metodologią przyjętą w systemie AGRO-KOSZTY. W rachunkach natomiast, na etapie wyliczenia dochodu z działalności, w celu określenia poziomu poszczególnych składników kosztów pośrednich korzystano z bazy Polskiego FADN. Takie podejście metodyczne jest stosowane w rachunkach kosztów jednostkowych wykonywanych w Zakładzie Rachunkowości Rolnej IERiGŻ-PIB w Warszawie.

Uproszczony sposób obliczania nadwyżki bezpośredniej i dochodu z działalności przedstawia się następująco (Skarżyńska, 2008, 2009):

$$\text{Nadwyżka bezpośrednia} = [(\text{wartość produkcji} - \text{koszty bezpośrednie}^1) = \text{nadwyżka bezpośrednia bez dopłat}] + \text{dopłaty}^2$$

$$\text{Dochód z działalności} = [\text{wartość produkcji} - (\text{koszty bezpośrednie} + \text{pośrednie}^3) = \text{dochód z działalności bez dopłat}] + \text{dopłaty}$$

Dla potrzeb analizy wyceniona została praca własna rolnika i jego rodziny. Z uwagi na brak danych na temat rzeczywistej opłaty za pracę wycena ta ma jednak charakter szacunkowy. W prezentowanym rachunku przyjęto zasadę wyceny nakładów pracy, wydatkowanych przy wytwarzaniu poszczególnych produktów rolniczych według stawki parytetowej za 1 godzinę. Godzinową stawkę parytetową wyliczono na podstawie średniorocznego wynagrodzenia netto w całej gospodarce narodowej (wg GUS), przyjmując, że jeden pełnozatrudniony w rolnictwie pracuje 2200 godzin rocznie. Wyliczona stawka parytetowa za 1 godzinę pracy w 2006 r. wynosiła – 9,02 zł, a w 2007 r. – 9,81 zł.

¹ Do kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej zaliczamy: koszt zwierząt wchodzących do stada w ramach wymiany, koszt pasz własnych i obcych, leczenia, ubezpieczenia oraz koszty specjalistyczne.

² Dopłaty nie obejmują jednolitej płatności obszarowej.

³ Do kosztów pośrednich zaliczamy: koszty ogólnogospodarcze (paliwa płynne, energia elektryczna, remonty bieżące budynków gospodarczych i maszyn, ubezpieczenia majątkowe i budynków, usługi, inne), podatki (rolny, od nieruchomości, inne), amortyzację (budynków gospodarczych, maszyn i urządzeń, środków transportu, innych środków), koszt czynników zewnętrznych (koszt pracy najemnej, czynsze dzierżawne, odsetki).

W celu określenia – w warunkach 2007 r. – kosztów produkcji i dochodów z produkcji żywca wołowego wykonano rachunek symulacyjny. Zmienne bazy oryginalnej, tzn. z 2006 r., przeszacowano według wskaźników ich zmiany na podstawie danych GUS oraz wielu innych źródeł.

Wyniki ekonomiczne chowu krów mamek

Kierunek hodowli bydła mięsnego, jako alternatywa dla produkcji mleka, rozwijany jest w Polsce od kilkunastu lat. Według GUS, w 2007 r. liczebność krów mamek wynosiła ogółem 61,3 tys. sztuk i w stosunku do roku 2006 wzrosła o około 14,5 tys. sztuk. Udział krów mamek w ogólnej populacji krów w 2007 r. stanowił 2,2%, podczas gdy w 2006 r. – 1,7% (Zwierzęta ..., 2006, 2007). Wprowadzona dodatkowa płatność, tzw. zwierzęca, może przyczynić się do dalszego wzrostu pogłowia bydła, jednak prawdopodobnie będzie to proces powolny.

Ważnym czynnikiem determinującym ekonomiczne efekty wytwarzania produktów rolniczych jest skala produkcji. Nie jest to zagadnienie nowe, ale ciągle aktualne. Większy rozmiar produkcji pozwala na generowanie wyższych dochodów, wpływa na zmniejszenie jednostkowych nakładów pracy na skutek ich substytucji przez nakłady materialne oraz wymusza stosowanie pracooszczędnych technik i intensywniejszych technologii wytwarzania produktów. Ma to między innymi związek z tym, że wraz ze wzrostem rozmiaru produkcji zwiększają się umiejętności rolnika w zarządzaniu gospodarstwem.

W gospodarstwach utrzymujących duże stada krów mamek (10–25 sztuk), w porównaniu do małej skali (2–8 krów) odnotowano:

- 1) niższy:
 - wskaźnik upadków cieląt na 1 krowę – o 2,6%,
 - poziom kosztów (ogółem) utrzymania 1 krowy mamki – 1,8-krotnie;
- 2) wyższą:
 - wagę cieląt odstawionych od krów mamek – o 28,8%,
 - cenę sprzedaży cieląt – o 4,0%,
 - cenę sprzedaży wybrakowanych krów mamek – o 26,6%,

- wartość produkcji liczoną na 1 krowę mamkę – o 11,5%.

W przypadku chowu bydła mięsnego na dużą skalę (10–25 krów mamek) dochód z działalności zrealizowany na 1 mamkę wynosił 437 zł, podczas gdy w gospodarstwach utrzymujących małe stada krów (2–8 sztuk) nie został w ogóle zrealizowany, rolnicy ponieśli stratę.

Wyniki wskazują, że w 2007 r. chów bydła mięsnego na małą skalę był nieopłacalny. Wartość produkcji zrealizowana na 1 krowę mamkę nie zapewniła pełnego pokrycia nawet kosztów bezpośrednich, było to możliwe tylko w 93%. Pozostałe składniki kosztów nie zostały pokryte, w konsekwencji dochód z działalności nie został zrealizowany. W pewnym stopniu przyczyniła się do tego relatywnie niska waga oraz cena cieląt odstawionych od krów, ale decydujący wpływ miały wysokie koszty utrzymania zwierząt. W badanym zbiorze gospodarstw koszty ogółem były wyższe od wartości produkcji zrealizowanej na 1 krowę aż o 110,2% (tab. 1).

Wyniki ekonomiczne chowu bydła mięsnego prowadzonego na dużą skalę (10–25 krów mamek) były znacznie korzystniejsze. Zdecydowały o tym niższe koszty utrzymania zwierząt, mniejszy wpływ miał wyższy poziom wartości produkcji zrealizowany dzięki wyższej wadze i cenie cieląt odstawionych od matek.

Przeprowadzone obliczenia wskazują na ewidentne korzyści, jakie daje wzrost skali produkcji. Zróżnicowanie poziomu kosztów ogółem, a także ich składowych, tzn. kosztów bezpośrednich i pośrednich, w powiązaniu z wielkością skali jest bardzo wyraźne. W gospodarstwach utrzymujących duże stada krów mamek (10–25 sztuk), w porównaniu do małej skali (2–8 krów) odnotowano niższe koszty, zarówno bezpośrednie jak i pośrednie. Różnica w poziomie tych pierwszych wynosiła 452 zł/1 krowę, natomiast drugich – 979 zł. W przypadku dużej skali produkcji niższy był koszt pasz zużytych na 1 sztukę, ponadto odnotowano większe zużycie pasz własnych z produktów nietowarowych (tj. zielonki i siana) oraz produktów ubocznych własnych (tj. słomy i kieszonki).

Dane te świadczą o odmiennej technologii i organizacji produkcji, do czego niewątpliwie przyczyniła się wielkość stada.

Tabela 1. Produkcja, koszty i dochody z chowu krów mamek w 2007 roku w zależności od skali produkcji (dane rzeczywiste)

Table 1. Production, costs and income from suckler cow husbandry in 2007 according to scale of production (actual data)

Wyszczególnienie <i>Item</i>	Średnio w gosp. utrzymujących krowy mamki <i>Mean per suckler farm</i>	Średnio w zależności od skali produkcji (liczba krów ma- mek/gospodarstwo) <i>Mean according to scale of pro- duction (no. of suckler cows/farm)</i>	
		2 – 8	10 – 25
Liczba badanych gospodarstw <i>No. of analysed farms</i>	33	16	13
Średnioroczny stan krów mamek <i>Annual average no. of suckler cows</i>	(szt.) 9,5	4,8	15,6
Cena sprzedaży wybrakowanych krów mamek <i>Selling price for culled suckler cows</i>	(zł/kg) 2,88	2,63	3,33
Waga cieląt odstawionych od krów mamek <i>Weight of calves weaned from suckler cows</i>	(kg/szt.) 199	170	219
Cena sprzedaży cieląt od krów mamek <i>Selling price of calves from suckler cows</i>	(zł/kg) 6,81	6,55	6,81
Na 1 krowę mamkę – Per suckler cow			
Wartość produkcji ogółem <i>Total production value</i>	(zł) 1582	1487	1658
z tego: cielę odstawione od krowy mamki wybrakowana krowa mamka <i>including: calf weaned from suckler cow culled suckler cow</i>	1363	1278	1426
Koszty bezpośrednie ogółem <i>Total direct costs</i>	(zł) 1352	1601	1149
w tym: koszt pasz ogółem <i>including: total feed costs</i>	(zł) 923	1129	732
Nadwyżka bezpośrednia bez dopłat <i>Direct surplus without subsidies</i>	(zł) 230	-114	509
Koszty pośrednie ogółem <i>Total indirect costs</i>	(zł) 1275	1525	546
Dochód z działalności bez dopłat <i>Operational income without subsidies</i>	(zł) -1044	-1639	-38
Dopłaty do powierzchni paszowej ^a <i>Subsidies of feed area^a</i>	(zł) 440	339	475
Dochód z działalności <i>Operational income</i>	(zł) -604	-1300	437
KOSZTY OGÓŁEM – TOTAL COSTS	(zł) 2626	3126	1695
Powierzchnia paszowa ^b <i>Feed area^b</i>	1,01	0,79	1,09
Nakłady pracy ogółem ^c <i>Total labour inputs^c</i>	(godz.) 100,6	113,6	98,6
w tym: nakłady pracy własnej <i>including: own labour inputs</i>	95,9	113,4	91,3

^a Dopłaty obejmują płatność uzupełniającą i tzw. płatność zwierzęcą w przeliczeniu na powierzchnię paszową zaangażowaną na 1 krowę mamkę.

^a *Subsidies cover complementary payment and animal payment in terms of feed area provided for 1 suckler cow.*

^b Powierzchnia przeznaczona pod produkcję własnych pasz nietowarowych.

^b *Area for production of own non-commercial feeds.*

^c Nakłady pracy poniesione na obsługę inwentarza i produkcję pasz własnych nietowarowych.

^c *Labour inputs on livestock handling and production of own non-commercial feeds.*

Ocenia się, że rolnicy utrzymujący duże stada krów stosowali bardziej racjonalny sposób żywienia zwierząt. Niższe były również nakłady inwestycyjne, producenci wykorzystali naturalne predyspozycje i zachowanie zwierząt ras mięsnych, a tym samym obniżyli koszty i uzyskali lepsze wyniki ekonomiczne.

Badania wykazały, że w analizowanych przedziałach skali zróżnicowanie dochodów przypadających na 1 mamkę było zdecydowanie wyraźniejsze niż zróżnicowanie wartości produkcji. Świadczy to o tym, że rozmiar produkcji sprzyja poprawie jej efektywności. Przewaga gospodarstw utrzymujących duże stada krów mamek (10–25 sztuk) jest bardzo wyraźna. Wydajność kosztów ogółem (wartość produkcji /1 zł kosztów ogółem) była większa 2-krotnie, wydajność pracy (wartość produkcji /1 godzinę pracy ogółem) 1,3-krotnie, natomiast pracochłonność produkcji była znacznie mniejsza (o 13,2%). W efekcie dochód z działalności zrealizowany na 1 godzinę pracy własnej umożliwił opłatę poniesionych nakładów w 49%, podczas gdy w przypadku małej skali produkcji nie było to w ogóle możliwe.

W celu identyfikacji czynników różnicujących ekonomiczne wyniki chowu bydła mięsnego, gospodarstwa z próby badawczej pogrupowano według wzrastającego poziomu nadwyżki bezpośredniej bez dopłat, zrealizowanej na 1 krowę mamkę. Nadwyżka jest pierwszą kategorią dochodową w rachunku kosztów i stanowi różnicę między wartością produkcji a kosztami bezpośrednimi. Pozwala na uproszczoną ocenę ekonomicznej efektywności wytwarzania poszczególnych produktów rolniczych w zależności od wahanía plonów, wydajności jednostkowych zwierząt, zmiany cen produktów i cen środków do produkcji. Pozwala również na prawidłową ocenę konkurencyjności poszczególnych działalności, a jest to zagadnienie, którym rolnicy są szczególnie zainteresowani.

Przedmiotem analizy były wyniki produkcyjno-ekonomiczne chowu krów mamek w dwóch grupach gospodarstw, tj. najlepszych i najłabszych. Badania wykazały bardzo duże zróżnicowanie wyników na korzyść gospodarstw najlepszych – wartość produkcji liczona na 1 mamkę była 2- do 4-krotnie wyższa, natomiast koszty były niższe: bezpośrednie 2- do 3-krotnie, a ogółem 1- do 4-krotnie. W konsekwencji chów

bydła mięsnego w gospodarstwach najlepszych umożliwił uzyskanie dochodu z działalności, podczas gdy w najłabszych działalność ta przyniosła stratę (tab. 2).

Główne czynniki determinujące uzyskane efekty to, podobnie jak w przypadku grupowania według skali produkcji, waga cieląt odstawianych od krów mamek oraz poziom poniesionych kosztów. Pewien wpływ miała także cena sprzedaży cieląt, ale siła jej oddziaływania na wyniki była znacznie słabsza.

W badanych grupach gospodarstw różnica w wadze cieląt odstawianych od matek wynosiła 95 kg na szt., natomiast w cenie sprzedaży – 0,18 zł na kg. W efekcie średnia wartość cielęcia w gospodarstwach najlepszych była o 1093 zł wyższa niż w najłabszych. Oddziaływanie na wartość produkcji ogółem drugiego jej składnika, tj. wartości krowy wybrakowanej, było znacznie mniejsze; w strukturze jej udział wynosił 13,2% w gospodarstwach najlepszych, a 19,2% w najłabszych.

Producenci bydła mięsnego w gospodarstwach najlepszych ponieśli koszty bezpośrednie w wysokości 974 zł/1 krowę mamkę; w stosunku do gospodarstw najłabszych były one niższe o 1287 zł. Decydujący wpływ na ich wysokość miał koszt pasz, a w szczególności koszt pasz własnych z produktów towarowych. Należy dodać, że w strukturze kosztów bezpośrednich koszt pasz (obcych oraz własnych towarowych i nietowarowych) w gospodarstwach najlepszych stanowił 63,5%, a w najłabszych – 76,7%.

Przeprowadzone badania dowodzą, że wyniki dla krów mamek, jakie uzyskały kolejno gospodarstwa najlepsze i najłabsze, to efekt oddziaływania dwóch tendencji – spadkowej w przypadku poziomu zrealizowanej wartości produkcji oraz rosnącej w przypadku kosztów bezpośrednich.

Następstwem tych uwarunkowań był bardzo silny spadek nadwyżki bezpośredniej bez dopłat, której poziom przyjęto za kryterium segmentacji badanych gospodarstw. Oceniając działalność pod kątem spełnienia kryterium efektywności ekonomicznej obliczono wysokość kosztów bezpośrednich poniesionych na wytworzenie 1 zł wartości produkcji; w gospodarstwach najlepszych wynosiły one 0,47 zł, a w najłabszych – 2,58 zł. Koszty ogółem natomiast, odpowiednio 1,15 i 3,85 zł.

Tabela 2. Produkcja, koszty i dochody z chowu krów mamek w 2007 roku w wydzielonych grupach gospodarstw (dane rzeczywiste)

Table 2. Production, costs and income from suckler cow husbandry in 2007 according to farm group (actual data)

Wyszczególnienie <i>Item</i>	Wyniki działalności w gospodarstwach, średnio <i>Mean results of farm operation</i>	
	25% najlepszych <i>25% top farms</i>	25% najstabszych <i>25% bottom farms</i>
Liczba badanych gospodarstw <i>No. of analysed farms</i>	8	8
Średnioroczny stan krów mamek <i>Annual average no. of suckler cows</i>	(szt.) 12,4	(head) 6,3
Cena sprzedaży wybrakowanych krów mamek <i>Selling price for culled suckler cows</i>	(zł/kg) 4,08	(zł/kg) 1,98
Waga cieląt odstawionych od krów mamek <i>Weight of calves weaned from suckler cows</i>	(kg/szt.) 220	(kg/head) 125
Cena sprzedaży cieląt od krów mamek <i>Selling price of calves from suckler cows</i>	(zł/kg) 7,28	(zł/kg) 7,10
Na 1 krowę mamkę – Per suckler cow		
Wartość produkcji ogółem <i>Total production value</i>	(zł) 2077	(zł) 877
w tym: cielę odstawione od krowy mamki including: calf weaned from suckler cow	1802	709
wybrakowana krowa mamka culled suckler cow	275	169
Koszty bezpośrednie ogółem <i>Total direct costs</i>	(zł) 974	(zł) 2261
w tym: koszt pasz ogółem including: total feed costs	(zł) 618	(zł) 1734
Nadwyżka bezpośrednia bez dopłat <i>Direct surplus without subsidies</i>	(zł) 1103	(zł) -1383
Koszty pośrednie ogółem <i>Total indirect costs</i>	(zł) 1407	(zł) 1115
Dochód z działalności bez dopłat <i>Operational income without subsidies</i>	(zł) -304	(zł) -2498
Dopłaty do powierzchni paszowej ^a <i>Subsidies of feed area^a</i>	(zł) 580	(zł) 325
Dochód z działalności <i>Operational income</i>	(zł) 276	(zł) -2173
KOSZTY OGÓŁEM TOTAL COSTS	(zł) 2381	(zł) 3375
Powierzchnia paszowa ^b <i>Feed area^b</i>	(ha) 1,32	(ha) 0,75
Nakłady pracy ogółem ^c <i>Total labour inputs^c</i>	(godz.) 121,2	(h) 122,5
w tym: nakłady pracy własnej including: own work inputs	117,3	122,5

^a Dopłaty obejmują płatność uzupełniającą i tzw. płatność zwierzęcą w przeliczeniu na powierzchnię paszową zaangażowaną na 1 krowę mamkę.

^a Subsidies cover complementary payment and animal payment in terms of feed area provided for 1 suckler cow.

^b Powierzchnia przeznaczona pod produkcję własnych pasz nietowarowych.

^b Area for production of own non-commercial feeds.

^c Nakłady pracy poniesione na obsługę inwentarza i produkcję pasz własnych nietowarowych.

^c Labour inputs on livestock handling and production of own non-commercial feeds.

Oznacza to, że w obu grupach gospodarstw wartość produkcji tylko częściowo pokryła koszty chowu zwierząt – w najlepszych w 87%, a w najłabszych zaledwie w 26%.

W pierwszej grupie gospodarstw wsparcie w postaci dopłat do zaangażowanej powierzchni paszowej okazało się bardzo pomocne, dzięki niemu zrealizowany został dochód z działalności (276 zł/1 mamkę). W rezultacie nakłady pracy rolnika zostały pokryte w 24% stawki parytetowej (9,81 zł/godz.), podczas gdy w gospodarstwach najłabszych pozostały nieopłacone.

Wyniki ekonomiczne produkcji żywca wołowego

Jak dotąd, podstawowym źródłem mięsa wołowego w Polsce są mleczne lub mleczno-mięsne rasy bydła. Powoduje to między innymi niską jakość produkowanego mięsa, a co za tym idzie niskie ceny skupu. Przedmiotem rozważań w tej części pracy jest strona kosztowa i dochodowa produkcji żywca wołowego jako działalności ubocznej powiązanej z chowem krów mlecznych. Wyniki badań dowodzą, że w latach 2006–2007 produkcja żywca wołowego była niedochodowa, jednak w 2007 r. spadek dochodu jeszcze bardziej pogłębił się.

Ekonomiczne uwarunkowania produkcji wołowiny w 2007 r. były gorsze niż rok wcześniej, przede wszystkim cena sprzedaży żywca była niższa (wg GUS o 2,5%), ponadto rosnące ceny pasz i środków do produkcji rolnej stymulowały wzrost kosztów utrzymania zwierząt, czego skutkiem był dalszy spadek dochodu. Był to kolejny rok, w którym produkcja wołowiny nie zapewniła pełnego pokrycia poniesionych kosztów. Jednak, jak wskazują wyniki, ważnym czynnikiem różnicującym ponoszone koszty oraz uzyskane efekty był rozmiar prowadzonej produkcji. Grupowanie gospodarstw według poziomu produkcji żywca netto pozwoliło na wykazanie korzyści wynikających ze zwiększenia jej skali. Badania dowiodły, że w obu latach we wszystkich rozpatrywanych grupach gospodarstw wartość produkcji w pełni pokryła koszty bezpośrednie i w efekcie został zrealizowany dochód w postaci nadwyżki bezpośredniej bez dopłat. Różnica w jego poziomie pomiędzy skrajnymi przedziałami skali produkcji, na ko-

rzyć dużej, wyniosła ponad 50 zł/100 kg żywca. Jednak, po uwzględnieniu w rachunku kosztów pośrednich zróżnicowanie wyników stało się bardziej wyraźne (tab. 3).

W zdecydowanie najgorszej sytuacji znalazły się gospodarstwa, w których produkcja netto żywca wołowego wyniosła 4–12 dt w skali roku (mała skala produkcji). Nadwyżka bezpośrednia bez dopłat umożliwiła pokrycie kosztów pośrednich ogółem w 37% w 2006 r. i w 20% w 2007 roku. Konsekwencją była ujemna wartość dochodu z działalności, a jego spadek w porównaniu do pozostałych grup gospodarstw był najsilniejszy. Zdecydowały o tym najwyższe koszty produkcji oraz relatywnie niska cena sprzedaży żywca; relacja ceny do jednostkowego kosztu produkcji w 2006 r. wyniosła 0,77, a w 2007 r. – 0,72.

W przypadku produkcji żywca wołowego na średnią (15–25 dt) i dużą (30–100 dt) skalę relacja ceny do kosztu była bardziej korzystna, dla obu przedziałów skali w 2006 r. wyniosła 0,90, a w 2007 r. – 0,83. W takiej sytuacji dochód z działalności również nie został zrealizowany, był wartością ujemną. W porównaniu do małej skali jednak, większy był stopień pokrycia kosztów pośrednich oraz znacznie mniejszy spadek dochodu. Wsparcie w postaci dopłat do zaangażowanej powierzchni paszowej było niewielkie, kwoty, jakie rolnicy otrzymali z tego tytułu, nie wpłynęły w zasadniczy sposób na poprawę sytuacji dochodowej żywca wołowego.

Głównym czynnikiem różnicującym efekty ekonomiczne był poziom poniesionych kosztów, wpływ ceny sprzedaży był znacznie mniejszy. Dążąc do wyższej dochodowości produkcji, właśnie w obszarze kosztów należy poszukiwać możliwości poprawy. Rolnicy sprzedając swoje produkty nie mają dużych możliwości manewrowania cenami ich zbytu. Sytuacja wygląda inaczej, jeżeli weźmiemy pod uwagę koszty produkcji. W przypadku produkcji wołowiny na dużą skalę koszty bezpośrednie były najniższe. Zróżnicowanie ich poziomu w badanych przedziałach skali miało związek z kosztem zwierząt wchodzących do stada w ramach jego wymiany oraz ze sposobem żywienia zwierząt, szczególnie udziału w dawce żywieniowej pasz z zakupu, w tym głównie koncentratów i mieszanek przemysłowych.

Tabela 3. Produkcja, koszty i dochody z produkcji żywca wołowego w latach 2006–2007 w zależności od skali produkcji
 Table 3. Production, costs and income from beef cattle production in 2006–2007 according to scale of production

Wyszczególnienie <i>Item</i>	2006 rok – dane rzeczywiste <i>2006 – actual data</i>				2007 rok – dane szacunkowe <i>2007 – estimated data</i>			
	Średnio w gospod. produkujących żywicy wołowej <i>Mean per beef farm</i>	w zależności od wielkości skali – produkcja netto (dt/gosp.) <i>According to scale – net production (dt/farm)</i>			Średnio w gospod. produkujących żywicy wołowej <i>Mean per beef farm</i>	w zależności od wielkości skali – produkcja netto (dt/gosp.) <i>According to scale – net production (dt/farm)</i>		
		4–12	15–25	30–100		4–12	15–25	30–100
Liczba badanych gospodarstw <i>No. of analysed farms</i>	46	11	11	11	46	11	11	11
Produkcja żywca netto (przyrost) ^a <i>Net beef cattle production (gain)^a</i>	(dt/gosp.) 31,12	7,65	18,77	50,93	31,12	7,65	18,77	50,93
Produkcja żywca brutto ^b <i>Gross beef cattle production^b</i>	(dt/gosp.) 74,48	22,73	44,15	97,17	74,48	22,73	44,15	97,17
Cena sprzedaży żywca <i>Selling price of beef cattle</i>	(zł/kg) 4,75	4,56	5,07	4,71	4,64	4,45	4,94	4,60
Na 100 kg żywca brutto – Per 100 kg beef cattle, gross								
Wartość produkcji <i>Value of production</i>	(zł) 475	456	507	471	464	445	494	460
Koszty bezpośrednie ogółem <i>Total direct costs</i>	(zł) 360	380	383	341	377	400	401	361
Nadwyżka bezpośrednia bez dopłat <i>Direct surplus without subsidies</i>	(zł) 115	77	124	130	86	45	93	99
Koszty pośrednie ogółem <i>Total indirect costs</i>	(zł) 194	211	180	183	207	221	190	192
Dochód z działalności bez dopłat <i>Operational income without subsidies</i>	(zł) -78	-134	-57	-52	-119	-176	-97	-93
Dopłaty ^c <i>Subsidies^c</i>	(zł) 9	8	13	9	9	9	13	10
Dochód z działalności <i>Operational income</i>	(zł) -69	-126	-44	-43	-110	-167	-84	-83
KOSZTY OGÓŁEM TOTAL COSTS	(zł) 554	590	563	523	583	621	592	552
Powierzchnia paszowa ^d <i>Feed area^d</i>	(zł) 0,028	0,026	0,040	0,030	0,022	0,020	0,032	0,024
Nakłady pracy ogółem ^e <i>Total labour inputs^e</i>	(godz.) 9,4	15,9	12,0	10,8	9,3	15,8	11,8	10,6
w tym: nakłady pracy własnej <i>including: own labour inputs</i>	(h) 7,5	14,6	12,0	9,4	7,4	14,4	11,8	9,3

^a Produkcja żywca netto jest to roczny przyrost wagowy uzyskany w stadzie bydła opasowego w wieku 1–2 lat oraz powyżej 2 lat.

^a *Net beef cattle production is the annual weight gain in herd of fattening cattle aged 1–2 years and above.*

^b Przyrost + waga zwierząt z zakupu.

^b *Gain + weight of purchased animals.*

^c Dopłaty obejmują płatność uzupełniającą do zaangażowanej powierzchni paszowej, w 2007 r. uwzględniono również tzw. płatność zwierzęcą.

^c *Subsidies cover complementary per feed area; animal subsidy also included in 2007.*

^d Powierzchnia przeznaczona pod produkcję pasz własnych nietowarowych.

^d *Area for production of own non-commercial feeds.*

^e Nakłady pracy poniesione na obsługę inwentarza i produkcję pasz własnych nietowarowych.

^e *Labour inputs on livestock handling and production of own non-commercial feeds.*

Koszty pośrednie funkcjonowania gospodarstwa natomiast, wraz ze wzrostem rozmiaru produkcji, rozkładają się na większą liczbę jednostek, przez co w gospodarstwach produkujących wołowinę na większą skalę były mniej odczuwalne dla rolników (tzw. korzyści skali).

Wyniki przeprowadzonych wyliczeń wskazują na korzyści, jakie daje większa skala produkcji żywca wołowego. Koszty ogółem cechowała wyraźna tendencja spadkowa; w gospodarstwach o dużej skali produkcji (30–100 dt), w porównaniu do małej (4–12 dt), były niższe

o ponad 11%. Rozpatrując niezależnie poziom kosztów bezpośrednich i pośrednich, silniejszy spadek odnotowano w przypadku kosztów pośrednich (o ponad 13%) niż bezpośrednich (o około 10%).

Analiza sytuacji dochodowej produkcji żywca wołowego w gospodarstwach najlepszych i najslabszych – wydzielonych według wzrastają-

cego poziomu nadwyżki bezpośredniej bez dopłat – również wykazała, że podstawową zmienną różnicującą uzyskane efekty były koszty produkcji. Widoczna jest jednak zależność między kwalifikacją gospodarstw do danej grupy a rozmiarem produkcji. W gospodarstwach najlepszych produkcja żywca netto była 1,8-krotnie większa niż w najslabszych (tab. 4).

Tabela 4. Produkcja, koszty i dochody z produkcji żywca wołowego w latach 2006–2007 w wydzielonych grupach gospodarstw

Table 4. Production, costs and income from beef cattle production in 2006–2007 according to farm group

Wyszczególnienie <i>Item</i>	2006 rok – dane rzeczywiste <i>2006 – actual data</i>		2007 rok – dane szacunkowe <i>2007 – estimated data</i>	
	wyniki działalności średnio w gospodarstwach <i>average results of farm operation</i>			
	25% najlepszych <i>25% top farms</i>	25% najslabszych <i>25% bottom farms</i>	25% najlepszych <i>25% top farms</i>	25% najslabszych <i>25% bottom farms</i>
Liczba badanych gospodarstw <i>No. of analysed farms</i>	12	12	12	12
Produkcja żywca netto (przyrost) ^a <i>Net beef cattle production (gain)^a</i>	(dt/gosp.) 40,54	(dt/farm) 22,67	(dt/gosp.) 40,54	(dt/farm) 22,67
Produkcja żywca brutto ^b <i>Gross beef cattle production^b</i>	(dt/gosp.) 82,26	(dt/farm) 51,59	(dt/gosp.) 82,26	(dt/farm) 51,59
Cena sprzedaży żywca <i>Selling price of beef cattle</i>	(zł/kg) 4,97	(zł/kg) 4,57	(zł/kg) 4,84	(zł/kg) 4,47
Na 100 kg żywca brutto – Per 100 kg beef cattle, gross				
Wartość produkcji <i>Value of production</i>	(zł) 497	(zł) 457	(zł) 484	(zł) 447
Koszty bezpośrednie ogółem <i>Total direct costs</i>	(zł) 277	(zł) 452	(zł) 287	(zł) 474
Nadwyżka bezpośrednia bez dopłat <i>Direct surplus without subsidies</i>	(zł) 220	(zł) 5	(zł) 197	(zł) -27
Koszty pośrednie ogółem <i>Total indirect costs</i>	(zł) 251	(zł) 151	(zł) 257	(zł) 160
Dochód z działalności bez dopłat <i>Operational income without subsidies</i>	(zł) -31	(zł) -145	(zł) -59	(zł) -187
Dopłaty ^c <i>Subsidies^c</i>	(zł) 7	(zł) 16	(zł) 7	(zł) 16
Dochód z działalności <i>Operational income</i>	(zł) -24	(zł) -129	(zł) -52	(zł) -171
KOSZTY OGÓŁEM TOTAL COSTS	(zł) 528	(zł) 602	(zł) 543	(zł) 634
Powierzchnia paszowa ^d <i>Feed area^d</i>	(zł) 0,022	(zł) 0,051	(zł) 0,016	(zł) 0,042
Nakłady pracy ogółem ^e <i>Total labour inputs^e</i>	(godz.) 10,8	(godz.) 12,2	(godz.) 10,9	(godz.) 12,0
w tym: nakłady pracy własnej <i>including: own labour inputs</i>	(godz.) 9,5	(godz.) 10,5	(godz.) 9,3	(godz.) 10,4

^a Produkcja żywca netto jest to roczny przyrost wagowy uzyskany w stadzie bydła opasowego w wieku 1–2 lat oraz powyżej 2 lat.

^a *Net beef cattle production is the annual weight gain in herd of fattening cattle aged 1–2 years and above.*

^b Przyrost + waga zwierząt z zakupu.

^b *Gain + weight of purchased animals.*

^c Dopłaty obejmują płatność uzupełniającą do zaangażowanej powierzchni paszowej, w 2007 r. uwzględniono również tzw. płatność zwierzęcą.

^c *Subsidies cover complementary per feed area; animal subsidy also included in 2007.*

^d Powierzchnia przeznaczona pod produkcję pasz własnych nietowarowych.

^d *Area for production of own non-commercial feeds.*

^e Nakłady pracy poniesione na obsługę inwentarza i produkcję pasz własnych nietowarowych.

^e *Labour inputs on livestock handling and production of own non-commercial feeds.*

W gospodarstwach najlepszych, w porównaniu do najłabszych, koszty ogółem poniesione na wyprodukowanie 100 kg żywca brutto były niższe w 2006 r. o 12,3%, a w 2007 r. o 14,3%. Zdecydowały o tym wyłącznie koszty bezpośrednie – ich poziom w obu latach był niższy o około 39%. Wyniki obliczeń wykazały, że był to efekt niższego kosztu wymiany stada oraz odmiennego sposobu żywienia zwierząt. Koszty pośrednie przypadające na jednostkę produkcji w gospodarstwach najlepszych były natomiast zdecydowanie wyższe (w 2006 r. o 66%, a w 2007 r. o 61%). Ocenia się, że producenci wołowiny, których gospodarstwa zakwalifikowano jako najlepsze, posiadali bardziej nowoczesne budynki gospodarcze oraz maszyny i urządzenia. W gospodarstwach najlepszych, w porównaniu do najłabszych, obciążenie 100 kg żywca kosztem amortyzacji zaangażowanych środków trwałych było wyższe (w 2006 r. o 17%, a w 2007 r. o 22%), podobnie jak wydatki na remonty czy koszt pracy najemnej poświęconej danej działalności.

W 2007 r. producenci żywca wołowego byli w trudniejszej sytuacji niż rok wcześniej. Spadek ceny sprzedaży przy rosnących kosztach produkcji przyczynił się do dalszego spadku opłacalności. W 2007 r. koszt wytworzenia 1 zł wartości produkcji z żywca wołowego w gospodarstwach najlepszych wynosił 1,12 zł, a w najłabszych – 1,42; przewyższał on poziom z roku 2006 odpowiednio o 5,7 i 7,6%. Wniosek nasuwa się jeden, w obu latach produkcja żywca wołowego była nieefektywna. W konsekwencji, nie został zrealizowany dochód z działalności, a w związku z tym praca rolnika i członków jego rodziny pozostała również nieopłacona.

Relacje kosztów produkcji żywca do ceny jego skupu są przesłanką dla producentów do bardziej dogłębnej analizy wydatków związanych z chowem bydła opasowego. W latach 2006–2007 relacje te były niekorzystne. Przyczyn takiej sytuacji jest wiele, na pewno ważny jest rozmiar produkcji i racjonalny sposób żywienia zwierząt, a więc warto rozważyć pochodzenie pasz. Stosowanie pasz z własnej produkcji znacząco obniża koszty. Rozmiar produkcji wpływa na jej dochodowość. Im liczniejsze stado, tym łatwiej zminimalizować koszty. Liczniejsze stado pozwala również na jednostkowy wzrost wydajności pracy oraz lepsze wykorzy-

stanie maszyn, urządzeń i pomieszczeń inwentarskich. Wyniki badań wskazują na zależność między rozmiarem produkcji żywca wołowego w gospodarstwie a wysokością poniesionych kosztów oraz uzyskiwanych efektów. Widoczna jest wyraźna spadkowa tendencja poziomu kosztów wraz ze wzrostem skali chowu bydła. Jest to czynnik wpływający w zasadniczy sposób na wzrost opłacalności produkcji.

Podsumowanie i wnioski

Zrealizowane badania przeprowadzono w gospodarstwach ekonomicznie silniejszych, które mają większą szansę przetrwania, a w przyszłości rozwoju. Nie wyczerpują one w pełni zagadnień związanych z kształtowaniem się kosztów i dochodów z chowu krów mamek oraz produkcji żywca wołowego jako działalności powiązanej z utrzymywaniem krów mlecznych. Uzyskane wyniki dają jednak wiarygodny obraz sytuacji w obydwu grupach gospodarstw i pozwalają na sformułowanie kilku wniosków o charakterze poznawczym.

1. Waga cieląt odstawianych od matek oraz poziom poniesionych kosztów to główne czynniki różnicujące poziom dochodu, jaki przypadał na 1 krowę mamkę.
2. Rozmiar prowadzonej produkcji był ważnym czynnikiem różnicującym ponoszone koszty oraz efekty ekonomiczne chowu krów mamek. W 2007 r. w gospodarstwach utrzymujących duże stada (10–25 krów) poniesione koszty zostały pokryte w 98%, natomiast w przypadku małej skali ich chowu (2–8 krów) tylko w 48%. Mimo to, dzięki wsparciu w postaci dopłat w pierwszej grupie gospodarstw dochód z działalności został zrealizowany (437 zł/1 mamkę), natomiast w drugiej spadek dochodu był tak silny, że dopłaty nie były w stanie go zrekompensować, w konsekwencji rolnicy ponieśli stratę.
3. Sposób żywienia krów mamek i bydła mięsnego ma duży wpływ na ekonomiczne wyniki ich chowu. Stosowanie pasz z własnej produkcji oraz racjonalne wykorzystanie trwałych użytków zielonych daje największe możliwości obniżenia kosztów.
4. W latach 2006–2007 produkcja żywca wołowego była niedochodowa, rolnicy ponieśli stratę. Korzystny wpływ skali produkcji jest jednak widoczny, stopień

- pokrycia kosztów (ogółem) przez wartość produkcji w przypadku dużej jej skali (30–100 dt/gosp.), w porównaniu do małej (4–12 dt/gosp.), był wyższy w 2006 r. o 13%, a w 2007 r. – o 11%.
5. Głównym czynnikiem różnicującym efekty ekonomiczne z produkcji żywca wołowego był poziom poniesionych kosztów, wpływ ceny sprzedaży okazał się znacznie mniejszy.
 6. Większa skala produkcji, zarówno w przypadku krów mamek, jak i żywca wołowego, współpracowała z wyższym poziomem nowoczesności, dlatego była bardziej konkurencyjna względem poniesionych nakładów pracy.
 7. Na rozwój chowu bydła w Polsce stymulujący wpływ może mieć względnie stabilne funkcjonowanie rynku żywca wołowego i znaczne polepszenie cenowych warunków jego skupu. Przesłanką może być również wzrost spożycia wołowiny przez polskich konsumentów.
 8. Mimo nienajlepszej sytuacji dochodowej chowu bydła, szereg przesłanek wskazuje, że Polska ma szansę stać się liderem na europejskim rynku wołowiny. Racjonalna intensyfikacja produkcji, w oparciu o niewykorzystane zasoby ziemi, może być dla nas atutem. Atrakcyjności polskiej wołowinie dodaje również fakt, że chów zwierząt w większości odbywa się z wykorzystaniem pokarmu roślinnego, a nie odzwierzęcych pasz przemysłowych.

Literatura

- Ceny w gospodarce narodowej w 2007 r. Cz. II. (2008). GUS, Warszawa, s. 3.
- Skarżyńska A. (2008). Założenia metodyczne. W: Produkcja, koszty i nadwyżka bezpośrednia wybranych produktów rolniczych w 2007 roku. Red. A. Skarżyńska. Raport PW nr 100. IERIGŻ-PIB, Warszawa, ss. 9–19.
- Skarżyńska A. (2009). Założenia metodyczne. W: Wyniki ekonomiczne wybranych produktów rolniczych w 2007 roku. Red. A. Skarżyńska. IERIGŻ-PIB, Warszawa, ss. 7–16.
- Stępień S. (2006). Koszty jednostkowe w gospodarstwach o zróżnicowanej strukturze organizacyjnej. *Rocz. Nauk. SERIA*, Warszawa-Poznań, VIII, 1: 190–193.
- Ziętara W. (1995). Rachunkowość jako pomoc w zarządzaniu gospodarstwem rolniczym. W: Dostosowanie rachunkowości rolnej IERiGŻ do gospodarki rynkowej. *Mat. semin.*, IERiGŻ, Warszawa, ss. 57–63.
- Ziółkowska J. (2008). Istota efektywności ekonomicznej. W: Analiza efektywności ekonomicznej i finansowej przedsiębiorstw rolnych powstałych na bazie majątku WRSP (pod kier. J. Kulawika). IERiGŻ-PIB, Warszawa, ss. 113–118.
- Zwierzęta gospodarskie w 2006 r. (2007). GUS, Warszawa, ss. 41–43.
- Zwierzęta gospodarskie w 2007 r. (2008). GUS, Warszawa, ss. 44–45.

PROFITABILITY OF SUCKLER COW HUSBANDRY AND BEEF CATTLE PRODUCTION

Summary

This paper presents the economic results of raising beef cattle (suckler cows) in 2007 and beef cattle production (as a sideline of dairy cow husbandry) in 2006–2007. Changes in the level of costs, income and efficiency of inputs in farms differing in scale of production as well as in best and worst farms, classified according to the quartile of direct surplus without subsidies are discussed. The main factors that diversified the level of income from suckler cow husbandry and from beef cattle production are identified. The results obtained indicate obvious benefits associated with an increase in scale. There was also a clear relationship between classification of farms as best or worst and the scale of production.

Jak to dawniej
na wsi bywało ...
w gospodarstwie
domowym

(fot. D.D.)